

107726

Willy Uspad: "Tyskerungen"

et hennes var skjevt, nes-
et d. spurte han mykt.
te var verd en krone.
ke ville smette ut av fôret i
fløy som en komet, gjorde
om hale!
rold kunne se livet og den
le tilbake i henne, som når
n tunge skyer.
langer at du spanderer mid-
indre, etter alt dette!
ngle på det, ikke det minste.
på deg.
e! Hvem skulle forresten
, i Palmehaven?
er skuldrene hennes, kjente
! hadde vært, den hun alltid
kvin
enne.
t, - ikke vet jeg. Men jeg kan
?

ETTERORD

I 1947 VAR det norske rettsvesenet ennå i full gang med landssvikoppgjøret, selv om de store og oppsiktsvekkende sakene var over. Tallmessig ser det omtrent slik ut:

Antall mennesker mistenkt for landssvik 92755 (noen mener 92805)
Henlagt etter bevisets stilling 37150 saker.
Påtaleunntatelse 5500 saker.
Frifunnet ved endelig dom 1375 saker.
Vedtatte forelegg på frihetsstraff 3120 saker.
Vedtatte forelegg på annen straff 25180 saker.
Dødsdom 30 saker.
Domfelt til annet enn frihetsstraff 3400 saker.
Domfelt til frihetsstraff 17000 saker.
Tallene er neppe helt korrekte og endelige.

DET NORSKE LANDSSVIKOPPGJØRET var bedre enn i visse andre land, men det holdt slett ikke de mål som den nylig gjenvunne rettsstaten burde ha satt seg. Noen forhold stikker i øyet:
- Norge var det eneste land i Europa som satte en landssvikdom på Røde Kors-sykesøstre som tjenestgjorde i Tyskland.

Willy Ustad: "Tyskerlingen" ?

– Norge beslagla den private formuen til tyske statsborgere i Norge, f. eks. eiendommen til endel enker etter tyske soldater. Dette var i direkte strid med internasjonal rett. (Disse kvinnene var blitt tyske statsborgere ved ekteskapet.) I ett tilfelle jeg kjenner til ble til og med bankboken til enkens lille sønn inndratt til fordel for statskassen. De få hundre kronene var dåps-gaven hans.

– Under de fleste sakene ble det framholdt som selvsagt at «tiltalte måtte forstå» at landet var i krig, også etter kapitulasjonsavtalen 10. juni 1940.

Saken var ikke fullt så enkel. Teksten i avtalen sier at «Die gesammten Norwegischen Streitkräfte liegen die Waffen nieder».

Når tyskerne hadde påpekt dette lenge nok gjennom sitt tilnærmede informasjonsmonopol, må man undres om en enkel bondegutt som vervet seg til frontkjemper i Russland virkelig «måtte forstå». Kjernen i problemet er at den daværende landssvikparagrafen forutsatte at man *vet* og *forstår* at man begår landssvik. Senere – 1950 – ble også bistand til fienden ved *grov uaksomhet* gjort straffbar, tro- lig fordi lovgiverne innså at mange dommer var tvil- somme etter loven. Men de avsaatte dommene ble stå- ende . . .

ET AVGJØRENDE PSYKOLOGISK TREKK i en slik tid var den særegne blandingen av vissheten om seieren og hatet til dem som hadde sviktet. Aldri i dette landets historie har svart vært så svart og hvitt vært så hvitt.

Avveininger og rolige vurderinger, som er en retts- stats kjennetegn, var ikke det mest framtrede trekk i rettspleien.

ET ANNET FENOMEN I TIDEN var selvsagt den enorme beundringen og glorifiseringen av alle som hadde vært involvert i frihetskampen. Denne beundringen var inderlig vel fortjent, men den gjorde også sitt til at det ble meget vanskelig – ja, nesten umulig – å få en motstandsmann dømt for selv de groveste forhold. Mange menige motstandsmenn og -kvinner var bekymret over dette, mens det fantes folk høyere på rangstigen som anså slike saker som en flekk på skjoldet og bidro til at de aldri ble reist.

BAKTEPPET I DENNE BOKEN utgjøres av to saker som foregikk i 1947. Den ene var meget omskrevet og er den dag i dag omdiskutert, den andre druknet i mengden av «små» landssviksaker.

FELDMANNNS-SAKEN var saken mot to grense- loser som drepte det jødiske ekteparet Feldmann ved Skrikstjenn i Trøgstad høsten 1942 og senket dem ned i vannet, belastet med stein.

De ble frikjent i retten ut fra vitnemål om at slik *skulle* det handles dersom personene opplagt kom til å bli tatt av tyskerne og opplagt kom til å røpe ruten og de personer som var involvert i den. Spørsmålet om situasjonen virkelig var så desperat at dette på noen måte var berettiget, ble altså besvart med et klart JA av retten.

Det har senere vært hevdet at norsk antisemittisme hadde en del å si for frifinnelsen. Det er langt mer rimelig å tro at tre andre faktorer var avgjørende:

– En tro på at norske motstandsmenn var hevet over evnen til å gjøre noe fundamentalt, forferdelig galt – som et mord.

– Milorgs «eksportsjef» Motzfeldts vitnemål i ret- ten, der han bekreftet at «-ruten måtte sikres. Vi hadde

Willy ASPAD: "Tylurtingen"

år gamle og yngre, til å bli «ordinære samfunnsmedlemmer»? Hvorfor var de så farlige at departementets første tanke åpenbart er å sende dem ut av landet?

For å forstå en slik tankegang må vi tilbake til krigens og raseteorienes tid:

«Rasehygiene» var et anerkjent begrep fram til en tid etter krigen, ja, til ut i sekstiårene. Nazismens tanker om mindreværdige raser er velkjente nok, men vi finner de samme tanker også i norsk medisinsk tenkning. Etter krigen finner vi leger og psykiatere som i fullt alvor bruker uttrykket «den tyske rase».

«Abteilung Lebensborn» var vel kjent i Norge, selv om regulær avl av barn til den storgermanske rasen absolutt *ikke* fant sted i de norske Lebensborn-heimene. En del av krigsbarna kom fra norske Lebensborn-barneheimer.

Den norske hjemmefrontens propaganda under krigen, var i en viss grad innsiktet mot de tiltakende forbindelsene mellom norske kvinner og tyske soldater. Illegale aviser brakte lister over kvinner de kalte tysker horer, og det gikk en «hviskekampanje» om at det bare var de åndssvake og stygge jentene som ga seg bort slik.

Det må her bemerkes at det later til å ha foregått en koordinert aksjon fra Hjemmestyrkene mot disse kvinnene også *etter* krigen.

I et brev fra høyere enhet innen Hjemmefronten til en områdesjef, datert 04.06.1945, sies det: «Framgangsmåten er vel kjent innen området. *Formålet har først og fremst vært å bygge opp en sikker opinion mot disse tøsene* (min uthevelse) og så få dem til å føle at det er myndigheter som kan ta seg av dem hvis de ikke frivillig sørger for å holde seg i bakgrunnen. Hvis man går til aksjon slik som f. eks. å gi husarrest, må

man sørge for i *første omgang* (min uthevelse) å ikke ta for seg andre enn de anerkjent verste tøsene. Man må ikke ta feil på dette punkt. Hvis man tar for seg noen som det er muligheter for at folk vil synes synd på, så *ødelegges meget av aksjonen*. (min uthevelse)

Tross muren av taushet, er det tydelig at Hjemmefrontens ledelse hadde en aksjon mot disse kvinnene i gang våren og sommeren 1945, og at den må ha vært styrt fra høyt hold. Hensikten ligger i mørke.

(Kilde: Kari Helgesens forskningsarbeid/særøpp-gave.)

BARE EN UKE ETTER at Krigsbarnutvalget hadde fått sitt mandat, skriver utvalget til departementet, datert 14/7-1945: «... en henstilling til de militære myndigheter om at det blir sørget for at kvinner som har inngått ekteskap med tyskere her i landet, tar sine barn med seg, dersom de forlater landet...»

Og, enda mer betegnende: «... nedsettelse av et særskilt utvalg for å undersøke muligheten av psykiatrisk undersøkelse av mødrene.»

En undersøkelse av et utvalg av internerte kvinner på Hovedøya settes i gang, etter metoder vi i dag forakter. Fagfolk jeg har spurt kaller det en skandale, et bestillingsverk, utført på en gruppe mennesker som var kuet og nedverdiget – men det er altså fagfolk av i dag.

En konklusjon er uungåelig: Ledende, toneangivende personer både i Sosialdepartementet og i Krigsbarnutvalget trodde på krigstidens propaganda, og på raseteoriene som Hitler var den fremste eksponenten for. Uttalelser fra psykiatere og leger om arvelovene har styrket deres tro og frykt, troen på at barna etter tyske fedre ville bli en livsfarlig blanding av en germansk

superrase med medfødte nazistiske trekk, blandet med arven fra åndssvake norske mødre!

For oss, i dag, virker dette nøyaktig så vanvittig som det var, men 1945 var en annen tid, og mennesker som burde visst og forstått bedre ble revet med, av de forskjellige motiver og grunner.

For hundrevis, kanskje tusenvis, av barn som ikke var annerledes enn andre norske barn, ble det en tragedie som ødela livet deres.

Ut av denne grøbunnen vokste et dokument fram, som over 177 sider vurderer anslagsvis 9000 barns skjebne. Senere er tallet vokst til 11000. I dokumentet drøftes:

– Psykiatrisk gransking av mødrene, side 3.

– Lebensbornheimene, side 3.

– Stemningen over for «tyskertøser» i andre land, side 21.

(Ingen spesielle tiltak overfor krigsbarn hverken i Finnland, Belgia eller Tsjekkoslovakia).

– Stemningen blant norske i utlandet, side 22.

– Stemningen i kommunene, side 25.

– Artikler i Morgenbladet, side 29.

– Artikler i Arbeiderbladet, side 30.

– Henvendelse fra legehøld i Oslo, side 31.

– Uttalelse fra prestekomiteen på Lillehammer, side 33.

– Deportasjon til Tyskland, side 37.

– Faren for en femtekolonne, side 38.

– Stockholmskomiteens uttalelse (eksilnordmenn), side 41.

– Uttalelse fra direktør Ødegård ved Gaustad sykehus om psykopater mv, «den almindelige erfaring synes å tale for at mange er svakt begavede», (men de var alt på Gaustad!), side 48.

– Psykologiske tester av «tyskertøser» i Vestfold, side 52.

– Begrunnelse for undersøkelser som «imbecile», side 54.

– Grunner for å sende barna til Tyskland, side 72.

– Grunner *mot* å sende dem til Tyskland, side 76.

– Muligheter for å sende dem til USA, Sverige, Australia etc, side 91.

– Fjerning av barna fra deres mødre, side 93.

– Byrdefulle tyske fornavn, side 96(a), brev fra Justisdepartementet.

– Fratakelse av tyske etternavn, side 96.

– Vergerådets vurdering av om enslig mor skal fratras barnet, side 102.

– Fratakelse av barnet fra moren på grunn av politisk oppfatning, side 103.

– Lettere adgang til opphevelse av adopsjon, på politisk grunnlag, side 107.

– Fjerning av barn fra pleieforeldre, etter hemmelig undersøkelse, side 108.

– Fullstendig fratakelse av identitet, oppfostring i barneheim, side 122.

– Fratakelse av barnet fra moren, mot morens og vergens samtykke, side 124.

– Oppheving av arverett, side 125.

– Fjerning av identitet slik at adoptivforeldre ikke skal si fra seg barn av halvt tysk herkomst, side 127.

– Økonomien i å sende barna til Tyskland, side 137.

– Forslag om norsk initiativ til at barn flyttes til annet land, at deres identitet blir hemmeligholdt og at alle papirer blir tilintetgjort når barnet har fått varig oppfostringssted, side 158.